ik nu even weergeven de boekingen, waartoe de prijsstijging aanleiding geeft in het reeds genoemde voorbeeld, dat de prijs van een activum met 10-jarigen gebruiksduur na het tweede gebruiksjaar stijgt van *f* 10.000 tot *f* 15.000.

Eerste boeking: die der prijsstijging.

Productiemiddelen	*f* 5.000,—	
aan Kapitaalaccresrekening		*f* 5.000,—

Tweede boeking:

Verlies en winst 2 × *f* 500 = ...	*f* 1.000,—	
aan Afschrijvingen 2 × *f* 500 =		*f* 1.000,—

De afschrijvingsrekening staat nu credit voor *f* 2.000 + *f* 1.000 = *f* 3.000. Zij geeft volkomen weer de economische vervangingsverplichting der verbruikte 2/10 deel der totaalhoeveelheid werkeenheden van het activum.

De rekening van het activum, staande op *f* 15.000, geeft aan de totale vervangingswaarde van de werkeenheden, die daarin oorspronkelijk vervat waren, de afschrijvingsrekening geeft weer de vervangingswaarde der reeds verbruikte eenhden; het saldo der beide rekeningen stelt dus voor de nog in het activum aanwezige werkeenheden, opgenomen tegen vervangingswaarde.

De accresrekening geeft aan, dat in het gelijkgebleven goederenvermogen een grooter bedrag aan geld is geïnvesteerd. Zooals iedere kapitaalrekening haar reflex vindt in de rekeningen van actief, zoo vindt ook deze bijzondere kapitaalrekening zijn weerspiegeling in:

de meerwaarde van de nog in het productiemiddel aanwezige werkeenheden,

plus

de groote hoeveelheid kasmiddelen, die aanwezig zijn, doordat de afgeschreven, verbruikte werkeenheden in rekening gebracht zijn tegen de vervangingswaarde, in plaats van tegen de aanschaffingswaarde.

De beide genoemde boekingen zijn verricht op het moment der prijsstijging. Aan het eind van elk der daarop volgende jaren wordt gemaakt de *derde boeking:*

Verlies en Winst	*f* 1.500	
aan Afschrijving		*f* 1.500

Aan het eind van den levensduur van het productiemiddel acquivaleert de Afschrijvingsrekening met 10 × *f* 1.500 juist met de rekening van het activum met *f* 15.000. Zij kunnen dus tegen elkaar worden weggeboekt. Het vervangende activum, kostende *f* 15.000, kan worden aangeschaft uit de *f* 15.000 kasmiddelen, die, ceteris paribus, door de afschrijvingen in het bedrijf zijn teruggebleven.

De accresrekening blijft credit staan voor *f* 5.000, omdat immers door het enkele feit der vervanging van het activum voor *f* 15.000 de in het bedrijf gestoken hoeveelheid geld geen verandering ondergaat.

Het kan gebeuren, dat een productiemiddel, dat betrokken wordt uit een land, welks munt niet tegelijk met de onze depreciëerde, door de depreciatie van den gulden in prijs stijgt, maar een ander productiemiddel, betrokken uit een land, welks munt tegelijk met de onze, maar sterker, depreciëerde, in prijs daalt. Daar het ons streven slechts is, om het *geheele* productieapparaat op peil te houden, moet men de prijsdaling van dit laatste productiemiddel compenseeren met de prijsstijging van het eerste, zoodat de accresrekening slechts credit zal komen te staan voor het saldo, waarmee de vervangingswaarde van het geheel van productiemiddelen ten slotte stijgt.

Het geval, dat de daling van de vervangingswaarde van sommige productiemiddelen de stijging der vervangingswaarde van andere overtreft — waarbij dan evenzeer compensatie plaats vindt — zal hier niet besproken worden, daar het probleem van de daling der vervangingswaarde een geheel aparte behandeling zou vereischen, die buiten het kader van dit onderwerp valt, aangezien zij niet het gevolg is van de depreciatie der Nederlandsche munt.

Nog één omstandigheid moet onder het oog worden gezien. Ook bij de behandeling van de gevolgen der muntdepreciatie ten aanzien van grondstoffen, hulpstoffen en producten, zal een „Kapitaalaccresrekening" te voorschijn komen, ontstaan doordat door de stijging der vervangingswaarde een grooter geldbedrag zal zijn vastgelegd in deze activa. Natuurlijk kan de bewerker van dit punt aan deze rekening een anderen naam geven. Daar echter in wezen geen verschil bestaat tusschen wel- en niet-duurzame productiemiddelen, zullen de beide accresrekeningen, hoewel ze voor het overzicht gescheiden in de boeken kunnen voorkomen, toch in wezen als één geheel moeten worden beschouwd, hetgeen o.a. van belang is voor een eventueele compensatie.

J. P. CROIN

MUNTDEPRECIATIE EN PRIJSSTIJGING

De winst in een bepaalde onderneming en de rentabiliteit van een bepaalde bedrijfstak wordt, afgescheiden van verandering in techniek en van interne organisatie, in hoofdzaak bepaald door de volgende drie factoren: de prijsbeweging der kosten-goederen, de prijsbeweging der producten en de grootte van den omzet.

Men spreekt nu wel eens van stijging in het prijs-niveau. Het is echter goed zich wel te realiseeren, dat men hier te doen heeft met een abstractie en wel een voor de oplossing van tal van practische vraagstukken veelal ontoelaatbare abstractie. In werkelijkheid bestaat er n.l. niet zooiets als een algemeen prijsniveau, doch zijn er verschillende prijsniveaux, die zich ten opzichte van elkaar bewegen. Keynes heeft daarop met name in zijn „Monetary Reform" de aandacht gevestigd.

Dit neemt niet weg dat er tusschen verschillende prijzen een relatie bestaat en dat veranderingen in een bepaalde prijsgroep zich meestal over een breed vlak voortdragen. De geleidingssnelheid van dergelijke veranderingen is echter in de verschillende prijsgroepen niet dezelfde. Terecht onderscheidde Wagemann[1]) tusschen bewegingen, die snel over den geheelen aardbol, voor zoover hij in 't wereldverkeer is opgenomen, voortplanten, z.g.n. mondiaal rijen of dominanten, en de regionaal rijen of plaatselijk gebonden prijzen. Tot de eerste behooren de rentevoet op de geldmarkten, de prijzen van bepaalde grondstoffen en half-fabrikanten; in het algemeen de prijzen van gestandaardiseerde handelsobjecten op de groote markten. De enge conjunctureele samenhang, die we hier constateeren, is het natuurlijk gevolg van de enge verkeersverbondenheid, als gevolg van de intensieve op snelle berichtendienst en uitgebreide transportmogelijkheden berustende arbitrage. Wanneer die verkeersverbondenheid verbroken wordt, b.v. in tijd van oorlog en ten deele ook door handelspolitieke maatregelen, verdwijnt ook het karakter van dominant. Het zijn de dominanten, die zeer snel op schommelingen van de zijde van het aanbod en de vraag reageeren.

Andere prijzen, de z.g.n. regionale rijen, zijn veel sterker aan plaats gebonden. Hiertoe behooren de huren van woningen, de salarissen van beambten, arbeidsloonen en daarnaast ook de kleinhandelsprijzen, niettegenstaande het hier veelal producten

[1]) E. Wagemann: Struktur und Rhythmus der Weltwirtschaft.

geldt, die gemakkelijk getransporteerd kunnen worden. Op de oorzaken daarvan komen wij straks nog terug.

Ten deele parallel aan deze onderscheiding ligt die in prijzen welke in hoofdzaak binnen het bereik van het geldkapitaal en die welke in hoofdzaak binnen het bereik van het inkomen vallen. In het algemeen kan men de stelling opzetten, dat de dominanten de bewegingen van het geldkapitaal tot uitdrukking brengen, de plaatselijk gebonden prijzen de schommelingen van het inkomen. Al bestaat er een zekere samenhang tusschen beiden, zoo zijn de bewegingen van deze twee prijsgroepen toch vooral in eerste instantie sterk van elkaar onafhankelijk, doordat zij door verschillende krachten worden bewogen. Daarin ligt ook ten deele de oorzaak van een geheel andere beweging van de groothandels- en van de kleinhandelsprijzen. De verklaring, welke hiervoor dikwijls wordt gegeven, n.l. dat zij een vrij constant kostenelement in zich bevatten als huren, rente, loonen, etc. kan naar mijn meening niet bevredigen. Hetzelfde geldt toch van de kosten van tal van andere producten, als landbouwproducten en de producten van kapitaalintensieve bedrijven, als de mijnindustrie en de staalindustrie. Toch zien wij hier het tegenovergestelde, de prijzen reageeren zeer scherp op conjunctuurbewegingen, een verschijnsel, dat dikwijls juist met een beroep op het overwegen van die vaste kosten, wordt verklaard. Het zeer verschillend reageeren moet dan ook naar mijn meening vooral worden toegeschreven aan het feit, dat de eerste onder invloed staan van de inkomensverhoudingen, de tweede onder invloed van de kapitaalsverhoudingen. De eerste afhankelijk zijn van den omvang van het z.g.n. consumentengeld, de tweede van het z.g.n. producentengeld. Daardoor wordt ook verklaard, dat de kleinhandelsprijzen soms in verschilllende wijken van eenzelfde stad zoo sterk van elkaar afwijken, parallel aan de inkomensverhoudingen van de daar woonachtige bevolking. De ervaring heeft bovendien geleerd, dat bij een plotselinge lokale scherpe daling van de koopkracht ook de kleinhandelsprijzen dikwijls scherp reageeren. Daarnaast speelt nog een andere factor een rol, n.l. dat een verandering in de inkomensverhoudingen zich hier eerder uit in een verminderde omzethoeveelheid, dan in een lageren prijs. Dit is anderzijds weer een gevolg van het feit, dat hier noch aanbod nog vraag, anders dan de theorie in het algemeen aanneemt, snel op een prijsverandering reageeren. Hierin ligt ook de oplossing van de schijnbare tegenstrijdigheid tusschen datgene, wat tot de grootste Errungenschaften van de moderne waardeleer wordt gerekend, n.l. dat de waarde van het productiemiddel wordt afgeleid van de waarde van het eindproduct en de feiten, n.l. dat de prijzen van de grondstoffen niet plegen te volgen op die van de eindproducten, maar omgekeerd de prijzen van de eindproducten op die van de grondstoffen. De verminderde vraag van den consument leidt weliswaar niet tot een directe beinvloeding van den prijs van het eindproduct, maar via een verminderde vraag tot een verminderden prijs van de grondstof wijl hier inderdaad althans bij vrije prijsvorming aanbod en vraag in evenwicht moeten komen. Eerst via den grondstoffenprijs leidt nu een verminderde koopkracht veelal, zij het ook niet steeds, tot een verminderden prijs van het eindproduct.

Van een gelijkvormige beweging van de prijzen in de verschillende landen is alleen sprake in zooverre zij behooren tot de z.g.n. mondiaal rijen. De prijzen dus van de artikelen met een wereldmarkt in den strieten zin. Het aantal daarvan is veel geringer dan men veelal pleegt aan te nemen. De prijzen van de andere artikelen vertoonen weliswaar een verren samenhang, echter in geenen deele een gelijk verloop.

Die afwijkende beweging geldt weer in versterkte mate van die prijzen, welke liggen binnen de z.g.n. inkomenssfeer. Die binnen de geld-kapitaalsfeer vertoonen, ook al zijn zij op zichzelf plaatselijk gebonden en is dus een arbitrage tusschen de verschillende markten niet mogelijk, toch dikwijls een veel grooteren samenhang en wel via de diverse geldmarkten. Het zou ons thans te ver voeren de oorzaken hiervan hier verder na te gaan; gewezen zij slechts op den samenhang, welke tusschen de geldcreatie in de diverse landen bestaat uit hoofde van het feit, dat credietverleening in het eene land leidt tot depositovorming in het andere en een depositovorming anderzijds weer leidt tot credietuitzetting.

Een goede illustratie van het bovenstaande vindt men in de verschillende werking van een muntdepreciatie op de diverse prijsgroepen binnen het bepaalde land, in sterke mate en wel wanneer het een betrekkelijk kleine afzetmarkt betreft als Nederland. Bijna evenredig aan die depreciatie, zullen de z.g. dominanten worden beinvloed, in mindere mate, en in elk geval pas veel later, zullen die prijzen worden beinvloed, welke meer plaatselijk gebonden zijn en in eerste instantie worden beinvloed door de landelijke inkomensverhoudingen.

Deze verschillende invloed op diverse prijsgroepen, beinvloedt ook in hooge mate de rentabiliteit van verschillende bedrijfstakken. Het gunstigst zullen worden beinvloed die bedrijfstakken, waarbij de kosten liggen binnen de regionaal-rijen, de opbrengstprijzen echter liggen binnen den kring der dominanten. Voorbeeld: landbouw, bloembollencultuur, scheepvaart, mijnbouw. Ongunstig daarentegen zullen worden beinvloed die bedrijfstakken, waar de prijzen der kostenfactoren behooren tot de dominanten, de opbrengstprijzen echter in hooge mate plaatselijk gebonden zijn. Voorbeeld: broodbakkerijen, chocoladeindustrie, en sommige distributiebedrijven. Daartusschen liggen dan weer tal van variaties.

Die invloed van de prijsbeweging kan worden versterkt, verzwakt of worden opgeheven door den invloed op den totaalafzet. In het algemeen zal in eerste instantie ook de omzet na de devaluatie echter het sterkst stijgen bij die bedrijfstakken, waar de opbrengstprijzen liggen op het gebied der dominanten. Pas in een later stadium na een devaluatie zullen ook de landelijk gebonden prijzen in sterke mate worden beinvloed via een algemeene verhooging van de binnenlandsche koopkracht, welke bovendien ook de afzet van op de binnenlandsche markt ingestelde bedrijfstakken, in gunstige mate zal beinvloeden.

Die veranderingen in de binnenlandsche koopkracht zullen echter niet alleen door de devaluatie als zoodanig worden bepaald, maar daarnaast ook in sterke mate door de op basis daarvan gevoerde economische politiek. Met name is daarop de gevoerde bank-, begrootings-, salaris- en loonpolitiek van zeer grooten invloed.

In het bovenstaande werd aangenomen, dat van een devaluatie resp. depreciatie van de eigen munteenheid in goud uitgedrukt invloed uitgaat op den stand van de wisselkoers. Zulks is niet het geval, indien alle landen tegelijkertijd tot een depreciatie van de eigen geldeenheid of wat hetzelfde is tot het verhoogen van den goudprijs zouden overgaan. Een zoodanige gelijktijdige en evenredige goudprijs-verhooging zal geen enkele invloed op de wisselkoersen uitoefenen en daardoor geen verstoring brengen in het evenwicht tusschen de verschillende prijsniveaux. Ook de prijsreacties zouden geheel anders zijn. Ten onrechte hebben o.a. de beschouwingen van Irving Fisher in zijn boek „Stabilising the Dollar" van 1920 en de daaropvolgende beschouwingen van de Amerikaansche Professoren *Warren* en *Pearson* de suggestie gewekt, alsof een verhooging van den goudprijs een evenredige verhooging van de prijzen ten gevolge zou hebben. Zulks is echter allerminst het geval. De ervaring der laatste jaren, met name met de devaluatie in Engeland, heeft dat wel overtuigend bewezen. Een zoodanige verlaging van den goudprijs zou alleen invloed hebben via de

credietstructuur. Zij zou dus alleen tot verhooging van de prijzen aanleiding geven, indien zij zou leiden tot een directe uitzetting der credietverleening en der geldcirculatie.

Onze slotconclusie is dus deze, dat noch de prijzen der diverse goederen noch de winst in bepaalde bedrijfstakken na een devaluatie evenredig aan het depreciatie-percentage zullen veranderen, doch dat hier groote verschillen in de diverse bedrijfstakken te constateeren vallen. Bovendien zijn die veranderingen afhankelijk van de omstandigheden waaronder een depreciatie plaats vindt.

H. A. KAAG.

DE WET OP DE GOUDCLAUSULE 1937

Een van de „gevolgen" van de muntdepreciatie is de Wet van 24 Mei 1937, houdende maatregelen tot nietigverklaring van goudclausules in bepaalde overeenkomsten („Wet op de Goudclausules 1937"), S. 204, in werking getreden op 28 Mei 1937 met terugwerkende kracht tot en met 26 September 1936.

In en buiten het parlement is over de merites van deze regeling een heftige strijd gevoerd, zoowel ten aanzien van het beginsel als van de uitwerking. Het komt ons voor, dat het weinig nut heeft de argumenten van voor- en tegenstanders breedvoerig uiteen te zetten, nu de beslissing eenmaal is gevallen: van grooter belang is op het oogenblik de vraag welke gevolgen de wet in de praktijk zal hebben, wat de inhoud en beteekenis der verschillende bepalingen zijn en welke overeenkomsten erdoor worden getroffen. Dit lijkt ons des te meer geboden omdat, naar hieronder zal blijken, de wetgever niet in staat is geweest zijn bedoeling zoodanig te formuleeren, dat redelijke twijfel is uitgesloten; integendeel, het wetje werpt een aantal vragen op, waarop het antwoord vaak hoogst twijfelachtig is en hoe meer men zich in de materie verdiept, des te meer vraagteekens is men geneigd te zetten.

Een schrijver [1]) heeft het ontwerp zeer goed en weldoordacht genoemd: „het resultaat ..... zeer Nederlandsch: het is alles kort en bondig, practisch, voorzichtig en toch doortastend ..... en de beurs werd ontzien". Ook als men aanneemt, dat de auteur het oog heeft op de effectenbeurs, en niet op de beurs van de ongelukkige crediteuren, die in hun overeenkomsten een goudclausule hebben opgenomen, zelfs als men bereid zou zijn mèt hem de vele opgesomde deugden als specifiek Nederlandsch te erkennen, dan nog is naar het ons voorkomt alleen de qualificatie „kort" uit Mr. *Perquin's* dithyrambe te onderschrijven.

Wij hebben van den beginne af aan behoord tot hen, die het onderhavige wetje overbodig en onbillijk achtten, wij meenen nog steeds dat men beter den rechter had kunnen overlaten in ieder voorkomend geval de zaak te beoordeelen en zoo noodig de gevolgen van de depreciatie over partijen te verdeelen, wij zijn nog steeds van oordeel dat men ongemotiveerd incidenteel heeft ingegrepen en zich òf geheel van inmenging had behooren te onthouden òf de gevolgen van de depreciatie had moeten regelen in geheel het rechtsleven, doch afgescheiden van dit alles; de uitwerking van 's wetgevers plannen is technisch-juridisch niet zeer gelukkig uitgevallen.

Edoch, men heeft de wet te aanvaarden zooals zij daar ligt en wij zullen dan ook trachten haar bepalingen te analyseeren zonder verdere critiek.

De quintessens van de wet ligt in Art. 2, luidende:

„Ingevolge deze wet zijn nietig goudclausules, voorkomende in binnenlandsche overeenkomsten van geldleening of van vestiging van altijddurende renten, van verhuring of verpachting, of tot vestiging van een zakelijk recht op een onroerende zaak, welke vóór 27 September 1936 zijn aangegaan".

Twee uitdrukkingen vragen hier terstond om nadere uitleg: wat is een goudclausule en wat is een binnenlandsche overeenkomst. Het antwoord daarop vindt men prompt (of liever al te prompt, want naar publiekrechtelijk voorbeeld gaan de definities vooraf) in artikel 1, waar men leest:

„Deze wet verstaat onder:

a. Goudclausules: alle clausules en alle bedingen, in welken vorm of onder welke benaming ook opgesteld, welke de strekking hebben den schuldeischer voor de gevolgen van waardedaling van den gulden ten opzichte van het goud geheel of ten deele te vrijwaren.
b. Binnenlandsche overeenkomsten: overeenkomsten, waarbij de door den schuldenaar aangegane verplichting hetzij is uitgedrukt of mede is uitgedrukt in een bepaald bedrag van de munt van het Koninkrijk, hetzij is uitgedrukt uitsluitend in goudgewicht, hetzij in de tegenwaarde daarvan in de munt van het Koninkrijk, indien althans op 26 September 1936 de nakoming dier verplichting slechts binnen het Koninkrijk rechtsgeldig zou hebben kunnen plaats vinden.

Allereerst de vraag: Wat is — of liever, wat verstaat de wet onder — een goudclausule. [2])

Vast staat, dat men een teleologisch criterium op het oog heeft gehad, een criterium dus, waarbij het *doel* van partijen (de *„strekking"* der overeenkomst) den doorslag moet geven. Bedoeling moet zijn geweest den schuldeischer geheel of gedeeltelijk te vrijwaren tegen depreciatie van den gulden; of deze bedoeling al dan niet aanwezig was zal de rechter in geval van geschil moeten uitmaken (zoo ook uitdrukkelijk de Memorie van Toelichting). Meestal (bij hypothecaire leeningen b.v.) zal de „strekking" wel duidelijk zijn, maar men doet goed zich te realiseeren, dat niet iedere verbintenis om goud of goederen te leveren, een goudclausule in den zin der wet behoeft te zijn. De Memorie van Toelichting zelf wijst b.v. op de soms voorkomende bepaling in een pachtcontract, waarbij de verpachter de keuze heeft tusschen een som gelds of een aandeel in de opbrengst van den oogst; aan de mogelijkheid van depreciatie van het betaalmiddel behoeft dan in het geheel niet te zijn gedacht.

Het is duidelijk dat door dit criterium-der-strekking de grenzen van het wettelijk begrip „goudclausule" *materieel* zeer wijd worden getrokken, veel wijder dan in de depreciatie-wetgeving van bijna alle andere landen. Immers, niet alleen de goudclausules in financieel technischen zin vallen eronder, maar evenzeer valutawaarde-clausules, goederenwaarde-, index- en beëindigingsclausules. [3])

De eenige vraag, die men zich behoort te stellen is steeds weer deze: „Is de strekking van de bepaling om den crediteur geheel of ten deele te vrijwaren voor de gevolgen van een waardedaling van den gulden ten opzichte van het *goud*." Op dit

[1]) Mr. F. P. J. Perquin in Ned. Jur. Blad 1937, pag. 77.

[2]) Zie hierover ook Mr. N. Okma in Ned. Jur. Blad 1937, pag. 172.

[3]) De Memorie van Toelichting zegt, dat onder de wet o.m. zullen vallen die bedingen, waarbij bepaald is dat, in geval van depreciatie van de munt, een hypothecaire geldleening opeischbaar zal zijn; dergelijke opeischbaarheidsclausules behoeven o.i. echter niet per se door de wet te worden getroffen, want blijft het depreciatie-percentage stabiel, dan is het verlies toch geheel voor den crediteur. De bedoeling kan zijn eenvoudig bij depreciatie het geld „los te maken"; de beslissing is hier aan den rechter. Wel zullen de beëindigingsclausules bij huur- en pachtovereenkomsten o.i. practisch steeds onder de wet vallen.